

Művészet

Törvénytelen avantgárd (Galántai György balatonboglári kápolna- műterme 1970–1973)

Harminc év telt el azóta, hogy hatóságilag betiltották a balatonboglári telepet, amely a kor avantgárd művészeti próbálkozásainak színhelye volt. A négy évig működő kápolnaműteremnek és a korszaknak állít emléket a *Törvénytelen avantgárd* című könyv, amely márciusban jelent meg az Artpool és a Balassi Kiadó együttműködésének eredményeképpen.

A *Törvénytelen avantgárd* fontos mű. Nemcsak egy korszak kultúrtörténetét világítja meg, hanem a különböző esztétikai, elméleti és személyes ellentéteket leküzdő fiatal művészek összefogásának és hatalommal való szembeszegülésének négy éven át tartó ritka pillanatát is dokumentálja.

A fiatal képzőművész, Galántai György 1966-ban talált rá az elhagyott kápolnára. Nemsokára bérleti szerződést kötött a kápolna művészeti célú felhasználására az egyházi hatóságokkal. 1970-ben, a felújítások után, a helyszín már alkalmassá vált arra, hogy alternatív művészeti intézményként nyaranta otthont adjon a rendezvényekkel egybekötött

Kápolna Tárlatoknak. 1973-ig számos hazai és néhány nemzetközi kiállítás, koncert, irodalmi és színházi előadás, filmvetítés, művészeti akció volt a temetődombon álló épületben. A hatóságok azonban nem tűrhették szó nélkül a hivatalos fórumok által el nem ismert fiatal avantgárd művészek „felforgató tevékenységét”. Számos támadás érte az „intézményt”, Galántai tehát 1972-től magánműteremként működtette tovább. A kápolna így még két nyáron keresztül az időközben egyre inkább a concept-művészet felé forduló alkotók kiállítóhelyeként funkcionált. 1974-ben bekövetkezett az „államosítás”, a műterem a hivatalos művészet céljait szolgálta ezután. A balatonboglári események pedig a betiltás után először 1990-ben kaptak nyilvánosságot.

„A pártnak irodalompolitikája volt, képzőművészet-politikája nem” – idézi a történetek jelentőségét felmérő Sasvári Edit. A kötet – többek között – ezt a hatósági káoszt is bemutatja. Nem a Boglárán készült művek, kiállítások, események művészeti értékelésével foglalkozik, nem művészettörténeti kézikönyv, hanem kordokumentum, egy kultúrpolitikai jelenség feltárása. Sasvári Edit alapos tanulmánya körülbelül egy évtized, a hatvanas évek

közepétől a hetvenes évek derekáig tartó korszak társadalmi körképét tárja az olvasó elé.

Két szemlélet ütközik meg: a változtatni akaró fiatal avantgárd művészek nézetei szembesülnek az állami szervek hivatalos álláspontjával. Galántai György, a szervező és résztvevő leírása a szemtanú precizitásával közelíti meg a Boglár-projektet; ezt egészíti ki az időbeli sorrendet követő eseménytörténet-fejezet, amely az 1966 és 1974 közötti történéseket rögzíti. A most először publikált több száz fotó, a művészeti rendezvények eredeti szöveges dokumentumai bizonyíték erejű források. Különleges találkozásokra döbbenünk rá – gyakorlatilag a kor minden kísérletező művésze megfordult a temetődombon álló épületben. A résztvevőkkel 1998-ban, majd huszonöt évvel a kápolna bezárása után készített interjúk, visszaemlékezések tanúskodnak a boglári „intézmény” korabeli jelentőségéről és a művészeti élet későbbi fejlődésére gyakorolt hatásáról. A Galántai György hivatalokkal és művészekkel folytatott levelezéséből, jegyzőkönyvekből, állambiztonsági aktákból álló dokumentumköteg pedig a hatóságok alternatív művészethez való viszonyulását illusztrálja, és az egész éra művészetpolitikai háttéréről látást ad.

„Az utolsó elalvás mögött / fekvő képekben korszakjelzők tűnnek elő” – hangzott el 1973 nyarán

Algol László performanszán. Valóban a hazai művészettörténet egyik mérföldköve volt ez az 1970 és 1973 között működő kápolnaműterem – a művészeti gondolkodásmód változásának ékes bizonyítéka.

PAP VERA-ÁGNES

(Szerkesztette *Klanciczay Júlia és Sasvári Edit, Artpool – Balassi Kiadó, Budapest, 2003, 4500 Ft*)

GELENCSÉR GÁBOR:

A Titanic zenekara (Stílusok és irányzatok a hetvenes évek magyar filmművészetében)

A hetvenes évek filmművészete – az előző évtized nagyra értékelt filmművészeti időszakához képest – az „elsüllyedt” jelzőt érdemelte ki. Gelencsér Gábor, bár a címben megerősíti ezt a szemléletet, mégis olyan könyvet írt, melynek elolvasása megingat(hat)ja ezt a véleményt. (Könyvének címe egyébként a korszakot tulajdonképpen lezáró, összegző alkotásból, Jeles András *A kis Valentino* című filmjéből származik, és a könyv mottója – egy filmbéli idézet – értelmezi a címet.) Gelencsér Gábor rendkívüli munkát végzett, példamutatóan alapos és megkerülhetetlen könyvet írt, nem csak